

שיחת קודש מוצאי שבת קודש פרשת ויצא ה'תשפ"ג

יש שאלה הנשאלת מדוע אי אפשר ללמוד חומש עם פירוש הפשט הפשוט, והנה בפירש"י כתב (בראשית ג, ח) 'ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא', והקשו רבים וכי פירושו של רש"י הוא לפשוטו של מקרא, הרי יש ממפרשי התורה שמפרשים את פשוטו של מקרא יותר ויותר מפירושו של רש"י, וא"כ מדוע כתב רש"י על פירושו "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

ולהבין הדברים יש ללמוד כמה מפסוקי התורה הק' ולהתבונן בפירושים לפי פשוטם של מקראות - וכל האמור להלן אינו אלא קומץ מכל המשלים שאפשר להביא בענין זה.

הנה בפרשת בלק נאמר (במדבר כב, ז-כא) 'וילכו זקני מואב וזקני מדין וגו' ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק, ויאמר אליהם וגו' והשבתי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי וגו', ויבא אלקים אל בלעם ויאמר מי האנשים האלה עמך, ויאמר בלעם אל האלקים וגו', ויאמר אלקים אל בלעם לא תלך עמהם וגו', ויקם בלעם בבקר ויאמר וגו' כי מאן ה' לתתי להלך עמכם וגו', כה אמר בלק בן צפור אל נא תמנע מהלך אלי, כי כבד אכבדך מאד וגו', ויען בלעם ויאמר וגו' אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' אלקי וגו', ועתה שבו נא בזה גם אתם הלילה ואדעה מה יסף ה' דבר עמי, ויבא אלקים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם וגו'".

כשלומדים את הפסוקים כפשוטם נראה לכאורה שבלעם היה צדיק, וכי ראיתם אי פעם צדיק כמו בלעם שאינו עושה דבר מבלי לשאול את פי ה', עד כדי כך שמודיע לאורחיו שאינו יכול להשיב להם על בקשתם עד שישמע מהשי"ת האם יכול ללכת עמהם, ואכן קיבל מהשי"ת תשובה לשאלתו ובבוקר מודיע לאורחיו שאינו יכול ללכת עמהם - "כי מאן ה' לתתי להלך עמכם", וממש מכריז שאין בידו לעשות מאומה כל כולו נתון ביד ה'.

גם כששבו שרי מואב ואמרו לבלעם את דברי בלק "אל נא תמנע מהלך אלי, כי כבד אכבדך מאד", השיב להם בלעם "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' אלקי", ולפי פשוטו נשמע כאן שמקיים ממש "בכל נפשך ובכל מאדך", כי מוכן לוותר על הכל כדי שלא לעבור את פי ה'.

הרי לנו שאם לומדים את פסוקי התורה"ק לפי הפשט הפשוט, מבלי כל הוספה על הפשט אלא בתרגום הדברים לפי פשוטו, יתכן לחשוב שבלעם היה צדיק נשגב, כי לפי פשוטם של דברים דיבר ממש בצדקות נשגבה. וכי יתכן כזאת.

נתבונן בפרשה נוספת בחומש בראשית, כשהמלאכים באו ללוט נאמר (יט, ב-ח) 'ויאמר הנה נא אדני סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם וגו', ויפצר בס מאד ויסרו אליו ויבאו אל ביתו וגו', טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם נסבו על הבית וגו' ויצא אלהם לוט הפתחה וגו', הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש אוציאה נא אתהן אליכם וגו', רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קרתי'.

כשלומדים הפסוקים רק לפי פשוטם נראה שלוט היה ממש מופלג בצדקותו, עד כדי כך שהסכים להפקיר את בנותיו לאנשי סדם ובלבד שלא יזיקו לאורחים שבאו בצל קורתו, והרי הידוע הוא שלוט לא נחשב לצדיק, וא"כ מהו ביאור הדברים.

עוד נאמר בפרשת חיי שרה (כד, כט-לא) 'ולרבקה אח ושמו לבן וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין, ויהי כראת את הנזם ואת הצמדים על ידי אחתו וגו', ויאמר בוא ברוך ה' למה תעמד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים', גם פסוקים אלו כשלומדים לפי פשוטם נראה שלבן הארמי היה ממש מופלג במדת הכנסת

אורחים אשר כזאת לא ראינו, עד כדי כך שמכריו שביתו פנוי מכל לכבודם, ואפילו יש בו מקום מוכן לגמלים. כל זה הוא כשלומדים הכתובים כפי פשוטו.

ובדומה למה שהזכרנו ישנם משלים נוספים.

והנה הזכרנו מה שפירש"י 'ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא', אך יש להתבונן גם בהשלמת דבריו שהוסיף 'ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו', העולם אינו מדייק כראוי בלשונו של רש"י, דאין מבואר בדבריו שמפרש רק את "פשוטו של מקרא", אלא מוסיף להדיא "ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו", דהיינו שכשאי אפשר לבאר לפי פשוטו של מקרא ביאר הכתובים לפי אגדה המיישבת את פסוקי התורה"ק.

וביאור הדברים הוא כפי שראיתי בשם הגר"ש וולבה זצ"ל (משבצות זהב שמואל א', טז, יח) שסיפר מעשה שהיה שמלך איטליה תמה תמיהה זו לפני אחד רבה של העיר רומי מדוע כשהכתוב מדבר אודות רשעים אין מפסיקים מלדרוש את רעתם וגנותם גם בדברים שאינם נראים כגנאי, ולעומת זאת כשהכתוב מדבר אודות צדיקים גם כשהדבר נראה להיפך מיישבים הכל לטובה. והשיב לו הרב שבשעת הכושר ישיב על שאלתו.

והנה לאחר זמן כשערך אותו המלך סעודה גדולה הזמין את רב העיר שגם יסב בסעודתו, ובמהלך הסעודה הסיר המלך את טבעתו והרב העלים את הטבעת, כמובן שכשהרגיש המלך שנעלמה טבעתו קרא למשרתיו וביקש שידו מי גנב את הטבעת, אך הם הכחישו שידם במעל, וגם כשהכו אותם מכות נמרצות עד שממש כלו כל הקיצין לא הסכימו להודות שהם גנבו הטבעת, וכעבור משך זמן הוציא הרב את הטבעת מכיסו והשיב אותה למלך, שאל אותו המלך מי מהעבדים החזיר לך את הטבעת כדי שתשיבנה לי, נענה הרב ואמר אדוני המלך לא כך היה אלא אני הוא זה שלקח את הטבעת, אך המלך היה בטוח שאומר זאת בדרך בדיחותא, וחזר וביקש שיגלה לו מי גנב את הטבעת, והרב חזר והשיבו אני הוא זה שלקח את הטבעת וכעת הריני משיבה אל המלך.

וכשהוסיף המלך שוב לבקשו בכל תוקף שיגלה מי מעבדיו היתה ידו במעל, אמר לו אותו גדול אדוני המלך, איני יורד לסוף דעתך, הרי אני הוא העומד כאן ומשיב את הטבעת לידך והנך רואה כי הבאתי אותה בידי, ולמרות כל זאת הנך בטוח באופן מוחלט שאחד המשרתים גנב את הטבעת, כי ברור לך הדבר שלא אעשה כדבר הזה ולכן לא יתכן שאני הוא זה שעשה את מעשה הגניבה, אלא בודאי שאחד המשרתים הוא האשם במעשה הגניבה למרות שהכו אותם מכות נמרצות והכחישו שידם במעל.

ומעתה התשובה מובנת מאליה, כי אכן לא יתכן ולא יעלה על הדעת שהרב יעשה מעשה שכזה.

זהו ביאור הדברים, כי כשנאמר בתורה הק' (ל, א) 'ותקנא רחל באחותה', לא יתכן שהכוונה היא כפשוטה, וכי יש לנו השגה ברחל אמנו ע"ה, הרי פשוט וברור שלא יתכן שהמדובר כאן הוא בקנאה כפשוטה, וא"כ בהכרח לומר שפירוש הכתוב הוא כפירש"י 'קנאה במעשיה הטובים, אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים', כי אין כל אפשרות אחרת לבאר הכתוב.

גם בפרשת השבוע הבעל"ט נאמר (לה, כב) 'וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר', ופירש רש"י 'ורבותינו דרשו, ללמדנו בא שכולם שוין וכולם צדיקים, שלא חטא ראובן', אם כי לפי פשוטו של מקרא נראה לכאורה בבירור להיפך, אולם רש"י מפרש מיד שבודאי ראובן לא חטא ומטתו של יעקב אבינו ע"ה היתה שלמה, כי כשמדברים אודות ראובן לא יתכן שהכוונה היא כפשוטה, ולכן פירש"י 'ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולם שוין וכולם צדיקים, שלא חטא ראובן', כי ברור הדבר שראובן לא חטא.

זהו גם הנאמר בפרשת העקדה (כב, ז-ח) 'ויאמר יצחק אל אברהם אביו וגו' הנה האש והעצים ואיה השה לעלה, ויאמר אברהם אלקים יראה לו השה לעלה בני וילכו שניהם יחדו', בהכרח לפרשו כמבואר בפירש"י 'ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך להשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה', כי לא יתכן ולא יעלה על הדעת שכשהשי"ת אמר לאברהם אבינו ע"ה שיקח את יצחק בנו לעקידה, שלא יסכים יצחק אבינו ע"ה

להשחט לכבוד שמו ית', ולכן ברור שפירוש הכתוב "וילכו שניהם יחדו" הוא שהלכו שניהם בלב שוה, למרות שלא נזכר כן בפירוש בפסוקי הפרשה.

ולעומת זאת כשמדברים אודות לבן הארמי לא יתכן שלבן ירוץ לקראת אליעזר עבד אברהם וכוונתו תהיה לטובה כי חפץ לקיים מצות הכנסת אורחים, כי ברור הדבר שרשע כלבן הארמי אינו מכניס אורחים לביתו, וא"כ בהכרח שכל כוונתו היתה כפי שפירש"י "וירץ, למה רץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר עשיר הוא זה, ונתן עיניו בממוץ".

וכן הוא גם הנאמר בלוט, שכשהסכים להפקיר את בנותיו ולשלחן החוצה לאנשי סדום, בהכרח לפרש שלא היתה כוונתו לטובה, ואכן בהמשך הפרשה נראה מהתנהגותו של לוט המוכיחה שמחשבה כזאת אין מקורה בצד הטוב וכמבואר ברמב"ן (יט, ג), ולכן גם לא יתכן לפרש כוונת בקשת לוט מהאורחים (יט, ב) 'סורו נא אל בית עבדכם ולינו ורחצו רגליכם' לטובה, כי לפי מהותו של לוט בהכרח כוונתו איננה לטובה.

ולפי"ז יתבאר דזהו גם אופן הנכון בביאור הפסוקים שנאמרו בבלעם, דמאחר שבלעם היה רשע לא יתכן שאכן כוונתו היתה כפי הנראה מפשטות הכתובים שכל רצונו הוא לקיים את רצון השי"ת, וכפי שנראה בהמשך הפרשה שאילולי היה המלאך מעמיד חרב לנגד עיניו היה עושה לכלל ישראל את הגרוע ביותר.

ולכן גם כשאומר בלעם "אם יתן לי מלוא ביתי כסף וזהב לא אוכל לעבור את פי ה'", בודאי לא יתכן ולא שייך כזאת שכוונתו ל"בכל נפשך ובכל מאדך", אלא בהכרח שכוונתו היתה ל'נפש רחבה' וכפי שפירש"י (שם כד, ב), כי לא יתכן מציאות אצל רשעים שתהיה להם כוונה לטובה.

וכשמתבוננים בכל זה וכי אפשר ללמוד פסוקי התורה רק כפשוטו בעלמא, ובודאי מובן יותר מה שפירש"י "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

* * *

הנה על הכתוב (שמות יז, ד-ה) 'ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני, ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וגו'', ופירש"י 'עבור לפני העם, וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על בני'.

ויש להתבונן בזה וכי זהו פשוטו של מקרא, ואכן מפרשי הפשט מבארים הפסוק שיעבור לפני העם כדי להודיעם שיתן להם מים, אכן פירש"י מלמדנו איך עלינו ללמוד הפסוק, דכשדיבר משה רבנו ע"ה על כלל ישראל ואמר "עוד מעט וסקלוני", מיד אמר לו השי"ת "למה הוצאת לעז על בני". זהו דרך הנכון איך לומדים פסוקי התורה.

עוד יש ללמוד כן מהכתוב (שמות לג, ח) 'והיה כצאת משה אל האהל יקומו כל העם ונצבו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה עד באו האהלה', ופירש"י 'והביטו אחרי משה, לשבח, אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו'.

והנה במדרש (תנחומא כי תשא, כז) הביאו פירוש נוסף על פסוק זה, אך בגמ' הביאו זאת רק ברמז כמ"ש (קידושין לג:): 'והביטו אחרי משה עד באו האהלה, ר' אמי ור' יצחק נפחא חד אמר לגנאי וחד אמר לשבח, מאן דאמר לגנאי כדאיתא מאן דאמר לשבח כו"'.
אכן רש"י מלמדנו איך עלינו ללמוד הפסוק בחומש, כי אם אמנם ישנם במדרש עוד פירושים אך ללמוד כנכון הוא - "אשרי ילוד אשה שכך מובטח שהשכינה תכנס אחריו לפתח אהלו", כי זהו הדרך איך מלמדים חומש לתשב"ר.

גם דברים אלו סובבים על קוטב אחד, והוא שרש"י בפירושו מלמדנו איך ללמוד פסוק בחומש.
וסיים: וכי עדיין יש מקום לשאלה מהו פשוטו של מקרא.